

Ügynökök tanúja könyvet ír

Bálint László: A 6-os karton. Az „ügynökkártya” aduásza?
Budapest, [EFO Kiadó], 2016

A volt III/II. csoportfőnökség kémelhárítótisztje szükségét látta annak, hogy szemben az általa csak levéltári dokumentumokat „olvasgató” és „esetleg tudományos fokozatokkal ékesített”¹ állítólagos szakértőkkel, előadja véleményét egy olyan kérdésben, ami áttételesen a teljes magyar társadalmat foglalkoztatja. Ennek fontosságát mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a rendszerváltás utáni ügynökök perének legfontosabb dokumentációját a hálózati nyilvántartás kartonjai, az úgynevezett 6-os kartonok jelentik.

A szerző előszavában megjegyzi, hogy a vele vitatkozók nem áttartták vele kapcsolatban azt mondani, hogy „nehogy már Haynau álláspontját vegyük figyelembe annak eldöntésénél, hogy mi történt 1848-1849-ben”.²

A hasonlatot én is mondhattam volna. Bálint és Haynau egyaránt parancsokat teljesített, miközben mindketten figyelemre méltó öntevékenységről is tettek tanúságot. Bálint esetében nem lehet eltekinteni attól, hogy majdnem minden komolyabb ügynökperben mentőtanúnak jelentkezett a felperesek oldalán. Erre senki sem kötelezte, viszont perbeli megnyilvánulásai és ez a kötete is komolyan felveti a hitelesség kérdését.

Bálint bevezetőjében azt ígéri, hogy bemutatja az olvasónak a 6-os kartonnal kapcsolatos összes fontos részletet. Azonban már az első oldalakon valótlan állításokat tesz, amikor azt közli az olvasóval, hogy a korábbi polgári peres eljárások során csak a 6-os kartont mutatták be egyedüli és perdöntőnek szánt bizonyítékként azok, akik valakinek hálózati múltját kívánták bizonyítani,³ és amit szerinte a bíróság joggal tekinthetett nem elegendőnek a bizonyítás szempontjából. Maradjunk csak annál a három pernél (Kondor-, Kárpáti- és Martonyi-per), amelyekről tudom, hogy Bálint felperesi szakértői tanú volt. Ezekben a perekben a 6-os karton mellett még a következő irattípusokat vonultatták fel a megvádolt újságírók: a fedőnévvel összefüggő állambiztonsági intézkedési terv, fizetési jegyzék konspirált találkozó költségeiről, fedőnévvel írt jelentés, nyugta anyagi juttatás átvételéről, engedély konspirált lakásra vitelre, hálózati nyilvántartás az elektromos adattárból, hálózati napló másolata. Egyetlen olyan ügynökperrel sincsen tudomásom, amelyben csak és kizárólag a 6-os karton szerepelt volna bizonyító okiratként.

Természetesen egy volt állambiztonsági tiszt is hozzá tud járulni a múlt feltárásához. Farkas Vladimir és mások őszintén és a dezinformálás szándéka nélkül írták le emlékeiket.⁴ Amiről nem akartak beszélni, arról nem hazudtak, hanem hallgattak. Nem kívánom azt kutatni, hogy Bálint milyen szándékkal állította össze a kötetét. Írása következménye mindenesetre súlyos dezinformáció, amit az sem tesz bocsánatosná, hogy volt tartótisztként emberileg érthető, ha ügynökeinek azonosítását meg kívánja akadályozni a nyilvánosság előtt.

Bizonyítási kísérlet

Maga a kötet 186 oldalból áll. Természetszerűen a munka jelentős része az alapfogalmak kifejtéséről szól. Szerző nem kevesebb mint 500 nyilvántartó kartont értékelt ki statisztikai szempontból, így az olvasó sok érdekességre számíthatna. Súlyos aránytalanság azonban, hogy a címben, illetve a bevezetőben ígért kérdéssel, azaz a 6-os kartonnal kapcsolatos hamisítási problémákkal csupán az V. fejezet „Szolgálati

trükkök és csalások” fejezetén belül foglalkozik, nem több mint két és fél oldalon.⁵ Bálint azt állítja, hogy a nyilvántartásba a rendszerváltáskor hamis 6-os kartonokat helyezhettek el. Ezt Nagy Lajos, a Nemzetbiztonsági Hivatal első főigazgatója terjesztette el először,⁶ holott ő, illetve Bálint pontosan tudta, illetve tudja, hogy az effajta hamisítási kísérlet technikailag lehetetlen, ugyanis minden kartonhoz emelkedő sorszámú, külön naplókban könyvelt dossziészámok tartoznak, és a rendszerbe utólag nem helyezhető be semmi. Bálint más ágon is próbálkozik a források lejáratásával, de egyetlen konkrét példát sem hoz a „Fiktív beszerzés”, a „Hamisított hálózati jelentés”, a „Visszaélés a figyelőkartonnal” alfejezeteiben. Helyette rengeteg pontatlanságot tárgyal,⁷ ez azonban nem arra bizonyíték, hogy a kartonokat hamisítás céljából töltötték ki (lásd később). Magyarán: egyetlen állítását sem támasztja alá olyan bizonyítékkal, amelyet mások ellenőrizni tudnának. Tekintettel arra, hogy nyolcszáz ilyen kartont nézett át – és számosat közöl is a munka mellékletében – ez a hanyagsága több mint érthetetlen, hacsak nem arról van szó, hogy azért hiányoznak a konkrét példák, mert egyet sem talált. Mindez nem azt jelenti, hogy ne léteztek volna ilyen ügyek, azonban sokkal ritkábban fordultak elő, mint ahogyan azt Bálint láttatni igyekszik, és ami sokkal fontosabb: az ilyen esetek jelentős része kiszűrhető akkor, ha tudjuk, milyen tartalmi jegyeket kell keresnünk a kartonon.

Hozzá kell tennem, természetesen az állambiztonsági iratokkal kapcsolatban is szükséges a forráskritika, épp úgy, mint minden más irat esetében. Elméletileg létezhetnek azok a jelenségek, amelyeket Bálint említ, a kérdés csupán az, hogy mennyire jellemzőek és miről ismerhetők fel. Erről azonban az olvasó csak igen keveset tud meg a műből, holott amit előbb is említettem, ezek az esetek tipizálhatóak.

Konkrét példával élve: elképzelhető, hogy egy olyan 6-os karton, amelyre hat átadás-átvételt, két irattárazott dosszié-számot és huszonöt éven keresztül történő foglalkoztatást, illetve kizárási oknak büncselekmény elkövetését jegyezték volna fel, ne utalna teljesen egyértelműen arra, hogy a rajta megnevezett személy ténylegesen is hálózati tevékenységet végzett? Pláne úgy, hogy az érintett fedőnévvel számos más állambiztonsági iratban is találkozunk? Bálint szerint elképzelhető, hiszen Kárpáti György kapcsán, akiről az állambiztonság „Halasi” fedőnéven egy ilyen kartont állított ki,⁸ szakértőként azt nyilatkozta, hogy a dokumentum nem bizonyító erejű.

Érdekes módon az eddigi ügynökperekben megidézett tartótisztek között egy sem akadt, aki felvállalta volna a konkrét és általa beszerzett ügynökök esetében, hogy fiktív beszerzést hajtott volna végre. Legfeljebb abba a kegyes hazugságba menekültek, hogy „nem emlékeznek”. Zengő Zoltán alezredes a Kondor-perben rámutatott arra, hogy az iratok esetleges hamisítása azért lett volna életveszélyes, mert ennek alapján „bármikor a felettes szervek részéről a beszerzett személlyel való találkozón megjelenhettek volna. Óriási lett volna tehát egy ilyen fiktív beszerzésnek a kockázata. Nem tapasztaltam akkor olyat, hogy illet bárki megkockáztatott volna. (...) Az egyértelműen elmondható, hogy 6-os karton önmagában nem létezett. Ahhoz egy teljes dokumentációnak kellett társulnia.”⁹

Bálint látszólag alaposan járja körbe a 6-os karton kérdését, mert az iratok kapcsán sok részletet ismertet. Van azonban, amiről mélyen hallgat.

Egy szót sem ír arról, hogy a 6-os karton soha nem önmagában állt, holott amikor a Kondor-perben tanú volt, akkor még azt nyilatkozta, hogy „önmagában 6-os karton nem létezett, ahhoz az általam már meghatározott, illetve felsorolt dokumentumoknak kellett társulnia”.¹⁰

Érdemes akkor tehát felsorolni azokat az iratokat, amelyeket Bálint munkájában nem részletez: mindig ki kellett állítani a 6/c (statisztikai nyilvántartás), 6/d (lakcímnilyvántartás) kartont, illetve az 1960-as évektől az adatlapot is, valamint adott esetben a 6/a kartont, amely a hálózati személy operatív szempontból releváns

kapcsolatát tartalmazta. Bálint ezekből az iratokból csak a 6/a kartont elemzi részletesebben, a többit nem, holott ezek megdönthetetlen bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy a rendszerbe nem lehetett csak úgy, kockázat és következmények nélkül kartonokat elhelyezni. Amennyiben ugyanis valakit fiktíven szerveztek volna be és állították volna róla ki ezeket a kartonokat és adatlapot, akkor azt a kockázatot is vállalniuk kellett volna, hogy egy másik állambiztonsági tiszt, amikor lakcím vagy bármilyen más speciális szempont alapján kutatást folytat a hálózati nyilvántartásban, bármikor rábukkanhatott volna a fiktív beszerzés adataira is.

Ennek az esélye csak olyan személyeknél volt csekélyebb, akik kapcsolataik és lakhelyük alapján senkit sem érdekeltek. Magyarán: egy szabolcsi tanyán egyedül élő disznópásztor vagy egy nem hadiüzemben dolgozó egyszerű gyári munkás esetében ettől kevésbé kellett tartani. Egy „kapitalista” állampolgárokkal is érintkező, rendszeresen Nyugatra utazó újságíró vagy sportoló esetében azonban az állambiztonsági tiszt biztos lehetett abban, hogy az érintett személy éppen kapcsolatai miatt bármikor az állambiztonság más osztálya vagy csoportfőnöksége érdeklődésének homlokterébe kerülhet. Ebben az esetben az érintettet prioritálták volna, és legkésőbb akkor, amikor a be nem avatott állambiztonsági tiszt felkereste volna a hálózati személyt, kiderült volna az, hogy az érintett semmit sem tud beszervezettségéről. Különösen így van ez azon közéleti szereplők esetében, akik már beszervezésükkor is közéleti szereplők voltak – őket egy tartótiszt sem merte volna hamis adatokkal bevinni a rendszerbe, mert teljesen biztos lehetett abban, hogy a csalása rövid úton – az első prioritálásnál – kiderül. Márpedig a prioritálás minden állambiztonsági tiszt napi rutinjához tartozott, mint manapság az internetes felhasználónak a Google kereső. Egy közismert személynél pedig hatványozott volt az esélye annak, hogy nemcsak alacsonyabb rangú és esetleg ezért befolyásolható, szomszédos szobában dolgozó kolléga kérdezi le az adatokat, hanem egy másik osztály vagy csoportfőnökség tisztje, akivel már nem lehet haveri alapon eltussolni a csalást. Annál is kevésbé, mert a hálózati nyilvántartásban szereplő személyek bármikor kerülhettek olyan kontextusba, ahol az állambiztonság számára létkérdés volt, hogy tudja az igazságot – értve ez alatt azt, hogy kitől mire számíthat.

A prioritálások évente is százezres nagyságrendet tehetek ki. Például a Magyar Rádió egyik stúdióját érintő bizalmas nyomozás vagy előzetes ellenőrzés esetén az első lépés az volt, hogy a stúdiót takarító személyzettől az összes oda járó bemondóig mindenkit prioritáltak, reménykedve abban, hogy csak találnak valakit, akinek már van korábbi hálózati tapasztalata és erre való nyitottsága. A Magyar Rádiót felügyelő tartótiszt ugyanis a munkahelyen belül csak azokat a hálózati személyeket ismerhette, akiket ő irányított. Amennyiben a kémelhárításnál dolgozott, akkor csak a III/II. csoportfőnökségét; a III/I. és a III/III. csoportfőnökségét, valamint a katonai hírszerzését és elhárítását nem, nem beszélve a bűnügyi hálózatról. Sőt a III/II. csoportfőnökség hálózatából sem ismerte azokat, akiket még azelőtt zártak volna ki, mielőtt ő átvette volna ezt az elhárítási területet. Ilyen helyen száz munkavállalóból potenciálisan akár egy tucat is lehetett azoknak a száma, akik egy prioritálás esetében valamilyen értékelhető adattal jelentek volna meg (korábbi büntetett előélet, korábbi beszervezettség, beszervezettség más osztályon), és akikkel ennek alapján el lehetett kezdeni beszélgetni a lehetséges feladatokról.

Kondor Katalin ügyét Bálint sajnos nem tárgyalja, holott ott szakértőként voltak őszinte pillanatai is. Például akkor, amikor beszámolt arról, hogy csak úgy lehetett felvinni egy hálózati személyt titkos lakásra, ha előtte ellenőrizték azt, hogy járt-e már arra, illetve lakik-e a lakás környékén olyan személy, akivel személyes ismeretségben van, továbbá hogy a többi hálózati személy, aki más időpontokban ugyanoda jár, ismeri-e őt – ez ugyanis dekonspirációs veszélyt jelent, mert amennyiben a környéken ismerős lakott, vagy ugyanarra a lakásra más hálózat is járt, akkor nem volt kizárható hogy véletlenül találkoznak, és ebben az esetben a másik hálózati személy azonnal rájön, hogy ki van még beszervezve, illetve az ismerős keresztkérdéseket tehet fel a látogatás céljával kapcsolatban, ami kockázatot jelent. Ebből is látszik, hogy egy hálózati személy

foglalkoztatása folyamatosan prioráló munkával járt, és létkérdés volt, hogy a priorálás ne hamis eredményeket adjon.

Hasonlóan fontos az állambiztonsági adatlap alapján szerkesztett kutató nyilvántartás, amelyben több mint harminc paraméter alapján lehetett kutatni: például ha az állambiztonságnak egy szőke, vonzó külsejű, 170 centi magas és felsőfokú végzettséggel nem rendelkező, de németül beszélő és Székesfehérvár térségében lakó heteroszexuális férfira volt szüksége, aki kezdeményezőkéss, akkor ezeket az adatokat be lehetett táplálni a rendszerbe és az kidobta az összes olyan személy adatát, aki a keresési feltételeknek megfelelt. Egy állambiztonsági tiszt sem lehetett biztos abban, hogy az általa indított fiktív beszervezések nem indítanak el bármikor egy lavinát éppen azért, mert a fikcióval kapcsolatos adatok az állambiztonsági nyilvántartóban már a teljes állambiztonság számára kutatási bázisként rendelkezésre álltak, és bármikor keletkezhetett olyan ügy, amiben az általa betáplált adatok másnak is érdekesek lehettek volna.

Bálint ugyan röviden ír arról, hogy kérdőjegyekkel lehetett kutatni a hálózati nyilvántartásban, a fentiekben ismertetett dilemmát azonban semmilyen módon nem érinti.

Mit bizonyít a 6-os karton valójában?

Félreértések elkerülése végett tisztázni kell, hogy a Bálint által kárhoztatott „szakértők” szerint mit is bizonyít a 6-os karton, és mit nem? Természetesen egy ilyen karton bizonyító ereje attól függ, hogy milyen adatok szerepelnek rajta. Alapesetben egy kitöltött karton arra mindenképp bizonyíték, hogy valakinek a beszervezését megkísérelték. Amennyiben ettől elálltak, akkor azt fel kellett tüntetni a kartonon.

Bálint szerencsére azt korrekten tárgyalja, hogy az állambiztonsági együttműködésnek a 6-os karton hiányában is lehetnek különféle bizonyítékai, elsősorban kérdőjegyek formájában, illetve úgy, hogy az illetőt ugyan formálisan nem szervezték be, de „mezítlás” konstrukcióban mégis foglalkoztatták, vagy úgy, hogy a foglalkoztatásról más állambiztonsági irat tudósít. Mivel ez a kérdés nem tartozik a 6-os karton eredetiségének problémakörébe, a továbbiakban ezt nem tárgyalom.

Nehézséget okoz, hogy a 6-os karton kapcsán nemcsak az állambiztonsággal történő kapcsolatfelvétel tényét, hanem ennek a kapcsolatfelvételnek a minőségét is értékelni kívánja az olvasó. Ez azonban két különböző ügy. Olyan esetről nem tudok, hogy valakiről úgy állítottak ki ilyen dokumentumot, hogy az illető nem is tudott arról, hogy az állambiztonság megkereste (magáról a kartonról természetesen egyik beszervezett sem tudott). Bálint maga is írja, hogy egy beszervezésben a tartótiszten kívül annak főnöke is részt vett, tehát egy csaláshoz legalább két személy összejátszására volt szükség, akik lebukás esetén állásvesztést és katonai bíróságot kockáztattak. Nem állítom, hogy ilyen eset elméletileg ne lenne lehetséges, azonban bizonyos külső jegyek alapján a kartonok egy része esetében ez teljes bizonyossággal kizárható. Azokban az esetekben, amelyekben a kartonon szerepel iktatott munkadosszié (ami azt bizonyítja, hogy jelentései gyűltek össze), vagy több átadás történt, vagy a hálózati személyt titkosították¹¹ még az állambiztonsági nyilvántartási rendszeren belül is, ez a foratókönyv kizárható. Ezekben az esetekben azt biztosan tudni lehet, hogy a 6-os kartonon szereplő személy érdemben együttműködött az állambiztonsággal.

Megint más kérdés azonban az, hogy az „érdemi együttműködést” hogyan minősítsük. Ez az érintett jelentései, illetve más dokumentumok nélkül lehetetlen vállalkozás, leszámítva azt, hogy természetesen az a tény már önmagában is jelent valamit, ha valaki titkos kapcsolatot tartott fenn „ügynökként” az állambiztonsággal. Tekintettel azonban arra, hogy a rendszer hatalmas rátartással dolgozva rengeteg üresjárat jellegű jelentést

termelt, és részben ezzel összefüggésben évente a hálózat átlag 20%-át kizárták, nyilvánvaló, hogy az esetek jelentős részében az „érdeemi együttműködés” többé-kevésbé formális volt, és az érintett nem sok vizet zavart. A probléma ezzel csak az, hogy azok, akik a rendszerváltás után lelepleződtek, alapvetően nem azért kerültek kínos helyzetbe, mert dehonesztáló jelentések kerültek elő róluk, hanem azért, mert magukat erkölcsi piedesztálra emelve harcos antikommunistaként és ellenállóként állították be, ahelyett hogy elismerték volna, ők sem voltak különbek a Deákné vásznánál.

Bálint azonban ezeket a kérdéseket más formában teszi fel annak érdekében, hogy az állambiztonsági dokumentációt nevetségessé tehesse. A 6-os karton bizonyító jellegére azt állítja, hogy egy ilyen irat még nem elég annak állításához, hogy az érintett „megkérdőjelezhetetlenül és biztosan, sőt bizonyítottan beszervezett hálózati személy volt”. Jómagam ezzel szemben azt gondolom, hogy Bálint egy álvitát generál, mert senki sem állította eddig azt, hogy egy 6-os karton – adattartalmától teljesen függetlenül – minden esetben ezt jelentené. Egy ilyen irat csak azt jelenti, hogy az érintettet az állambiztonság beszervezettként tartotta nyilván – amennyiben természetesen nem az szerepel rajta, hogy az érintett az együttműködést nem vállalta, mivel a megíúsult beszervezésekről is 6-os kartont kellett kiállítani. Eddig azonban minden egyes ügynökperben az adatok nyilvánosságra hozója nem magával a karton tényével, hanem annak alaki sajátosságával érvelt, kiegészítve ezt egyéb iratokkal: azokkal a bejegyzésekkel, amelyek bizonyítják, hogy a 6-os kartont „élő” anyagként kezelték, azzal, hogy a kartonhoz tartozó dossziékat más tartótisztnek adták át vagy/és irattározták, hogy könyvelték rajta a személy lakcímével kapcsolatos változásokat, sőt, ne adj’ isten, azt is beírták, hogy azért zárták ki a hálózatból, mert „bűncselekményt követett el” (mint említettem, Kárpáti György 6-os kartonján például ez áll).

Bálint szempontjából dilemmát jelent, hogy egyrészt saját magát megbízhatónak kell beállítania, miközben saját munkahelyét úgy mutatja be, mint link alakok gyülekezetét, ahol tömegesen hamisítottak állambiztonsági iratokat. Ezt az ellentmondást azzal próbálja elsimítani, hogy a hamisítások zömét céhbeli pályafutása előttre teszi. Zárszávaiban azt állítja, hogy „*egyéb dokumentumok hiányában senki sem lehet tehát biztos abban, hogy az 1956 utáni években végrehajtott, szinte dömpingszerű tömeges beszervezési örületben hány tényleges, hány elkapkodott, netán fiktív beszervezés történt. Az ezzel kapcsolatos kételyekre erősítően hatnak a néhány év múlva szinte tömegesen alkalmazott kizárások is.*”

A szerzőnek itt kissé megcsúszott a tolla. Az 1956 előtti és utáni beszervezések adatai ugyanis ismertek. A forradalom előtt kb. 20 000 hálózati személyt tartottak nyilván, 1957. január 1-én 8135-öt, 1958. január 1-én 10 503-at, 1959. január 1-én 10 544-et. Ezt követően a hálózati létszám 5–10 ezer fő között ingadozott, mélypontját 1963-ban és 1973-ban érte el.¹² A „beszervezési örület” tehát nem 1956 utánra, hanem 1956 előttre jellemző. Bálint egyébként könyve 102. oldalán táblázatban közli a Csongrád megyei adatokat, azok ugyanezt a tendenciát bizonyítják – szemben azzal, amit a szövegben állít.

Egy konkrét példa

Bálint munkamódszerét jól illusztrálja az, ahogyan a megyében valós nevén közismert Annus József, azaz „Csanádi” fedőnevű hálózati személy¹³ ügyét ismerteti. Részletesen idézi, sőt fakszimilében is közli ennek kapcsán dr. Földvári László tanú (a Csongrád megyei állambiztonsági szerv vezetője) vallomását, aki azt nyilatkozta az átvilágítóbírák előtt, hogy a papíron beszervezett nem tudott arról, hogy a III/III. ügyosztály látókörébe került, és nevét (pontosabban fedőnevét) csak arra használta, hogy a máshonnan szerzett információknak forrást tudjon kreálni. „*Amint megtörtént [törlés az iraton¹⁴] kartonozása le is titkosítottam. (...) Amikor rendőrfőkapitány helyettes lettem, dokumentáltam, hogy a kapcsolat megszűnt.*”¹⁵

A dolog szépséghibája, hogy „Csanádi” 6-os kartonján nem az szerepel, hogy azt titkosították volna. Érthetetlen, hogy ez miért nem tűnt fel az átvilágító bírának. Az mindenesetre biztos, hogy Földvári valótlánul nyilatkozott arról, hogy a kartont titkosította, mert azon minősítési kódként egyértelműen nem a 01 (titkos) és nem is a 06 (kizárt titkosított hálózat) szerepel, hanem csak a 07, ami a „kizárt hálózat” kódja. Annak nem sok értelme lett volna, ha Földvári a titkosítást csak a megyei nyilvántartóban elfekvő 6-os kartonra vezeti rá, miközben a központi nyilvántartó 6-os kartonján más szerepel, mivel a megyei állambiztonsági szervtől érkező prioritásokat Földvári beosztásából adódóan bizonyos mértékig kontrollálni tudta. Annus azonban országos jelentőségű személy volt, és hamis beszerzése esetén inkább az jelentett volna veszélyt, hogy a központi nyilvántartón keresztül érdeklőnek íranta.

„Csanádi”-hoz köthetően tetemes mennyiségű jelentés ismert. Az igaz, hogy ezeket nem „Csanádi” írta saját kezűleg, hanem a vele való beszélgetést jegyezték le az állambiztonság tisztjei. Ez nem is lehetett az 1980-as években másképp, mivel Annus József vezető pozícióban dolgozott, ráadásul MSZMP-tag volt, tehát nem lehetett őt azzal terhelni, hogy jelentéseket körmölgjön. Bálint szerint ezek lehet, hogy valós információk, azonban nem „Csanádi”-tól származnak. Ehhez képest Dán István alezredes és Földvári József százados 1978 novemberében – „Csanádi” beszerzése előtt – azt vetették papírra, hogy *„amennyiben bevonása nem oldható meg, kizorítására teszünk javaslatot”*.¹⁶ Tekintettel arra, hogy „Csanádi” kizorítása nem történt meg, ezzel szemben 1986-ig tartó hálózati munkája során rengeteg olyan tudósítás köthető ehhez a fedőnévhez, amit csak Annus József tudhatott (például amikor egy buszutazás során arról tudósít, hogy a vele utazók miről beszélgettek). Emellett „Csanádi” az állambiztonságnak szövegelemzést is vállalt. Szőnyi Tamás értékelése szerint „tárgyi tudása és stílári érzéke ismeretében bízhatták rá a feladatot”.¹⁷ Éppen ezért teljesen kizárhatjuk, hogy az ilyen téren magyar-történelem szakos bölcsész végzettsége ellenére korántsem túlképzett Földvári írta volna „Csanádi” szövegeit, már csak azért sem, mert a *Tiszatáj* ügyére Budapesten is odafigyeltek – még az MSZMP vezető testületeiben is. Több mint életveszélyes lett volna tehát Földvári számára valótlanságokat előadni akkor, amikor arra számíthatott, hogy Budapestről akár Aczél György is visszakérdezhet. Budapesten az állambiztonsági vezetésnek a *Tiszatáj* egyfajta „nyílt seb” volt, amit az is illusztrál, hogy 1981 márciusában egy Szegedre küldött papíron kézírással a következő utasítást küldték Földvári századosnak: „»Csanádi« fn. tmb-t kikérdezni!”¹⁸ Földvári augusztusban már a „Nárcisz” fedőnevű T-lakáson találkozott „Csanádi”-val. 1982 őszéről arra is van dokumentum, hogy „Csanádi”-t Földvári soron kívüli találkozóra hívta telefonon, amelyre azonban az érintett nem tudott elmenni. Földvári azon állítása, amely szerint ő „Csanádi” tmb (titkos megbízott) kilétét titkosította, azért is ingatag lábakon áll, mert Zsembery Antal és Várhelyi Ferenc századosok 1983. februári jelentésükben külön kitértek „Csanádi” tmb értékes jelentéseire. Lehetetlen, hogy azok a tartótisztek, akik konkrétan a *Tiszatáj* kapcsán az ügynökhálózatot mozgatták és irányították, ne tudták volna, hogy ki is „Csanádi” valójában.¹⁹

Összefoglalva: a „Csanádi”-hoz köthető jelentések tömege egyértelmű bizonyíték arra, hogy az érintett rendszeresen és konspirált körülmények között volt az állambiztonság kapcsolata. Földvári László az átvilágító bírák előtt hamis tanúvallomást tett. „Csanádi” vallomásait természetesen különbözőképpen lehet értékelni, és azt sem szabad elfelejteni, hogy 1986-ban kizárták a hálózathoz,²⁰ elbocsátották a *Tiszatáj* főszerkesztői posztjáról, és a Móra Ferenc Múzeum gyűjteménykezelői posztjára száműzték. Ezzel egyidejűleg pedig ellene is bizalmas nyomozás indult. Amennyiben máskor nem, akkor legkésőbb ezen a ponton ki kellett volna derülnie a csalásnak, hiszen a bizalmas nyomozás az érintett teljes előéletét feltárta. Mindez azt is bizonyítja, hogy „Csanádi” nem azonosult teljes mértékben a neki kiszabott szereppel, és legalább annyira nevezhető a rendszer áldozatának, mint tettesének.

Érthető elvárás, hogy egy annyira súlyos ügyben, mint amit az állambiztonsággal való együttműködés kérdése jelent, a bizonyításnak kétséget kizárónak kell lennie. Bálint mindent megtett annak érdekében, hogy úgy állítsa be az állambiztonsági iratokat, mint amelyek tele vannak valótlanságokkal. Az állambiztonság volt együttműködői hálások lehetnek neki ezért. A történettudomány számára viszont ez a munka csak arra jó, hogy bizonyítékot nyújtson azokra a kódosítási kísérletekre, amelyek 27 éve akadályozzák az állambiztonsági múlt megismerését.

¹ Bálint, 2016: 7.

² Uo. 7.

³ „A fent említett szakértői körből többen felhíborodtak azon, hogy ha polgári peres eljárásba keveredtek, a bíróság nem fogadta el hitelesnek és perdöntőnek az általuk egyedüli bizonyítékként bemutatott 6-os kartont.” Uo. 9.

⁴ Farkas, 1990. Mellettük megemlítendő még Hudy, 1990; V. Nagy, 2005.

⁵ Bálint, 2016: 39–41. Bálint a következő visszaéléseket sorolja fel: fiktív beszervezések (egyetlen konkrét példa nélkül), hamisított hálózati jelentések (erre egy példát ad 1952-ből, azonban a példa sántít, mert attól, hogy egy jelentést még a tartótiszt ír le, és nem a hálózat, az még nem biztos, hogy hamisítvány, mivel a hálózat szóbeli jelentést is adhatott), visszaélés a figyelőkartonnal (azt állítja, hogy figyelőkartont szabálytalanul célszemélyekre is kiállítottak). Ez a típusú visszaélés, amire Bálint egyetlen példát sem hoz, azonban egyáltalán nem érinti a 6-os karton kérdéskörét, mint ahogyan az általa ideszuszakolt „mezítlás” foglalkoztatás (azaz formális beszerzés mellőzése) sem, mivel egyik esetben sem állítottak ki 6-os kartont. Hangsúlyozni kell, hogy ritkán ugyan, de léteztek fiktív beszervezések és fiktív jelentések. Ezek azonban különböző formai és tartalmi kritériumok alapján kiszűrhetőek.

⁶ Nagy Lajos az ATV *Napkelte* c. műsorában, 2002. aug. 9-én 7.15-kor nyilatkozott erről. Nyilatkozatát a későbbiekben a sajtó és a bíróságok is átvették. Leginkább az állambiztonság hálózati nyilvántartásában is szereplő katolikus pap, Tomka Ferenc jeleskedett ennek az állításnak kibontásában. Lásd Tomka, 2005: 264.

⁷ Ezek elsősorban a beszerzési időpontra, illetve a karton kiállításának időpontjára, valamint a lakcím és a munkahely változásának átvezetésére vonatkoznak.

⁸ Hozzá kell tenni, hogy Kárpáti nem cáfolta, hogy 1982-ben bűncselekmény miatt bíróság elé állították volna – a 6-os karton ezen állítása tehát mindenképp fedi a valóságot.

⁹ Fővárosi Bíróság 19.P.120.142/2004/ jegyzőkönyv nyilvános tárgyalásról 2004. február 6. 8.

¹⁰ Uo. 11.

¹¹ Ebben az esetben a kartonra a 01-es szervkód és esetenként a KFT (Különösen Fontos, Titkos) rövidítés került, és amennyiben valaki az érintett személyt priorálta, akkor arról nem a priorálót, hanem a hálózati személyt tartó tisztet értesítették, megadva neki annak adatait, aki a priorálást indította. Hasonlóan a legtöbb állambiztonsági intézkedéshez, a titkosítást sem rendelkezhetett el egyetlen személy: ahhoz mindig vezetői hozzájárulás volt szükséges. Ráadásul a titkosítást a dolog jellegéből adódóan sem az egyszerű beosztott, hanem legalább egy alosztály- vagy osztályvezető kezdeményezte, és legalább egy osztályvezető vagy megyei állambiztonsági vezető, esetleg csoportfőnök hagyta jóvá. Ebből adódóan egyetlen állambiztonsági tiszt sem engedhette meg magának azt, hogy egy fiktív beszerzést azzal leplez, hogy a beszerezett nyilvántartási anyagait rögtön titkosítja is.

¹² A statisztikai adatokra lásd Tabajdi–Ungváry, 2008: 188.

¹³ Annus József és Görömbei András levélváltásai. *Hitel*, 2002. május. <http://www.epa.hu/01300/01343/00005/> Lásd még a 16. sz. lábjegyzetet!

¹⁴ A törlésre azért került sor, mert a szövegben „Csanádi” eredeti neve is szerepelt.

¹⁵ Bálint, 2016: 139–140.

¹⁶ A *Tiszatáj*- és – ezzel összefüggésben – a „Csanádi”-ügyet tárgyalja és a kérdéses részt is idézi Szőnyi, 2012: 625–626. A továbbiakban az ő munkájára támaszkodom.

¹⁷ Uo. 627.

¹⁸ Uo. 631.

¹⁹ Uo. 633.

²⁰ A 6-os kartonon 1986. október 21-i dátummal csak annyi szerepel, hogy „hírsz. leh. megszűnt” – ami mindenképp pontatlan, mivel Annus továbbra is összejár azokkal, akikről korábban jelentett. Kizárásának valós oka nyilván politikai volt. A *Tiszatáj* 1986. júniusi számában jelent meg Nagy Gáspár *A fiú naplójából* című verse, ami egyértelmű utalásokat tartalmazott az 1956-os forradalomra és a gyáva megalkuvásra. Nagy nem volt ismeretlen az állambiztonság előtt, a *Tiszatáj* közlési gyakorlatával korábban is gondok voltak, és ez a vers az utolsó cseppet jelentette a pohárban. Az ügygel a Politikai Bizottság is foglalkozott, és az MSZMP KB titkárságának határozata alapján a szerkesztőség tagjai pártfegyelmit kaptak, a folyóirat megjelenését hat hónapra

felfüggesztették, Annust leváltották. Mivel Annus azonosult a folyóirat kritizált szerkesztői gyakorlatával (erdélyi írók műveinek megjelentetése, Csoóri Sándor verseinek közlése stb.), arra kell következtetnünk, hogy az állambiztonsági kapcsolatot is egyfajta áldozathozatalként fogta fel annak érdekében, hogy a lap megjelenhessen. Erre utal, hogy nyíltan rosszindulatú, túlbuzgó jelentéseket nem is adott. Szerkesztőségi kirúgása után nyilván állambiztonsági együttműködése is okafogyottá vált. Ezért és nem áthelyezése miatt szűnt meg foglalkoztatása. Mint ahogyan megkörményezésekor, úgy kizárásakor is minden bizonnyal rendkívül diplomatikusan járt el, nem tanúsított nyílt ellenállást és ezért kerülhetett ez a semleges indoklás a 6-os karton aljára. Meg kell jegyezni, hogy amennyiben igaz lett volna Földvári László azon magyarázata, amely szerint ő „Csanádi” szerepeltetését egyfajta gyűjtőcégernek használta csupán, akkor magyarázatot kellett volna adnia arra, hogy miért mondott le erről a lehetőségről 1986 után – holott ekkor is rengeteg információ ömlött hozzá a *Tiszatáj* volt szerkesztőségének köréről és másokról. A 6-os karton kapcsán egy trehánytság viszont megemlíthető: dacára annak, hogy „Csanádi” rengeteg jelentést adott, és ezek a „Subások” dossziésorozatban fenn is maradtak, a másodpéldányokat nem iktatták külön munkadossziéban – legalábbis a 6-os karton fennmaradt példányán nincs M-dossziéra utaló jelzet. Lásd ÁBTL 2.2.2. hálózati nyilvántartások „Csanádi”.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok történeti Levéltára (ÁBTL)

2.2.2. Hálózati nyilvántartások

Internetes oktatási anyagok, cikkek

Annus József és Görömbei András levélváltásai. *Hitel*, május.
<http://www.epa.hu/01300/01343/00005/> (utolsó letöltés: 2017. március 5.)

Hivatkozott irodalom

Bálint, 2016

Bálint László: *A 6-os karton. Az „ügynökkártya” aduása?* Budapest, [EFO Kiadó].

Farkas, 1990

Farkas Vladimir: *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam.* Budapest, Interart.

Hudy, 1990

Hudy Zoltán: *Párt-Rend-Őrség.* Budapest, Interart.

Tabajdi–Ungváry, 2008

Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: *Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990.* Budapest, Corvina.

Tomka, 2005

Tomka Ferenc: *Halálra szántak, mégis élünk. Egyházüldözés és az ügynök-kérdés 1945–1990.* Budapest, Szent István Társulat.

Szőnyei, 2012

Szőnyei Tamás: *Titkos írás. 2. Állambiztonsági szolgálat és irodalmi élet.* Budapest, Noran Libro.

V. Nagy, 2005

V. Nagy Árpád: *Egy lelkiismeret lázadása. A BM operatív főtitkárja megszólal.*
Budapest, Kairosz.